

EIROPAS SAVIENĪBAS MĒRĶĒTO SANKCIJU IETEKME UZ LĪGUMU IZPILDI

IMPACT OF TARGETED SANCTIONS BY EUROPEAN UNION ON FULFILMENT OF AGREEMENTS

Pauls Zeņķis, Dr. iur.

Latvijas Universitātes Juridiskās fakultātes
Civiltiesisko zinātņu katedras lektors

Summary

The illegal full-scale invasion of Ukraine by Russia provoked a justified response from European Union, not only condemning Russia as the instigator of the war, but also imposing sanctions. Given Latvia's geographical location and historical circumstances, the sanctions imposed on Russia and a number of Russian-related persons raised, and continue to raise, a number of questions about the impact of such sanctions on the performance of contracts, both as to whether the imposition of sanctions on one of the contracting parties (whether creditor or debtor) justifies a breach of the obligations undertaken and whether the imposition of sanctions is grounds for unilateral termination of the contract. In the article, the author discusses the impact of European Union's targeted sanctions on the performance of contracts.

Atslēgvārdi: līguma izpilde, sankcijas, civiltiesiskā atbildība

Keywords: fulfilment of the agreement, sanctions, civil liability

Ievads

Krievijas prettiesiskais pilna mēroga iebrukums Ukrainā 2022. gada sākumā izraisīja Eiropas Savienības pretreakciju, kas izpaudās ne vien nosodot Krieviju kā kara izraisītāju, bet arī nosakot dažāda veida sankcijas.¹ Sankcijas, kas tika noteiktas Krievijai un ar to saistītām personām, radīja un vēl joprojām rada virkni jautājumu par šādu sankciju ietekmi uz noslēgto līgumu izpildi gan jautājumā par to, vai sankciju piemērošana vienam no līgumslēdzējiem (neatkarīgi no tā, vai sankcijas attiecināmas uz kreditoru vai parādnieku) attaisno uzņemto saistību neizpildi, gan par to, vai sankciju piemērošana ir pamats vienpusējai līguma izbeigšanai. Ievērojot, ka līdz šim juridiskajā literatūrā iepriekš minētie jautājumi nav detalizēti pētīti, raksta mērķis ir rast atbildes uz tiem.

¹ EU sanctions against Russia explained. Which sanctions has the EU adopted so far? Pieejams: <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/sanctions-against-russia-explained/#sanctions> [aplūkots 22.03.2025.]

1. Eiropas Savienības mērķētās sankcijas

Eiropas Savienības sankciju juridiskais pamats rodams Līguma par Eiropas Savienības darbību² 215. pantā, kas paredz Eiropas Savienības Padomes tiesības noteikt ierobežojošos pasākumus – daļēji vai pilnīgi pārtraucot vai mazinot ekonomikas un finanšu sakarus ar vienu vai vairākām trešām valstīm (1. punkts) vai šādus ierobežojošos pasākumus attiecinot uz fiziskām vai juridiskām personām, nevalstiskām grupām vai struktūrām (2. punkts). Tādējādi Eiropas Savienības sankcijas var iedalīt sektoriālās³ un mērķētās (individuālās) sankcijās.⁴

Mērķētās sankcijas ir vērstas pret konkrētiem (individuāliem) subjektiem. Ar Padomes Regulu (ES) Nr. 269/2014 par ierobežojošiem pasākumiem attiecībā uz darbībām, ar ko tiek grauta vai apdraudēta Ukrainas teritoriālā integritāte, suverenitāte un neatkarība⁵ (turpmāk – **Regula**), mērķētās sankcijas uz 2025. gada 15. martu kopumā ir noteiktas 2386 personām un vienībām. Vienlaikus, ņemot vērā Eiropas Savienības Padomes 2024. gada 3. jūlijā atjauninātās Eiropas Savienības paraugprakses Nr. 11623/24 attiecībā uz ierobežojošo pasākumu efektīvu īstenošanu⁶ (turpmāk – **Paraugprakse**) 62.–67. punktā minēto, ka mērķētās sankcijas, tai skaitā ir piemērojamas arī subjektiem, kuriem konstatējamās Regulas I pielikumā tieši minētas personas un/vai vienības īpašumtiesības vai kontrole, mērķētajām sankcijām pakļauto subjektu loks ir krietni plašāks un neaprobežojas vien ar Regulas I pielikumā tieši uzskaitītajām personām un vienībām. Secīgi arī to subjektu loks, kurus skar vai var skart ar Regulas mērķētajām sankcijām noteiktie ierobežojumi, ir vēl jo plašāks.

Regulas 2. pants noteic līdzekļu (finanšu aktīvu)⁷ un saimniecisko resursu (kustamo un nekustamo aktīvu)⁸ iesaldēšanas pienākumu un aizliegumu darīt tos

² Līgums par Eiropas Savienības darbību konsolidētā versija. Pieejams: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=celex%3A12016ME%2FTXT> [aplūkots 22.03.2025.].

³ Sektoriālās sankcijas tiek noteiktas konkrētām stratēģiski un ekonomiski nozīmīgām precēm vai pakalpojumiem, aizliedzot konkrētu pakalpojumu sniegšanu vai preču importu vai eksportu vai paredzot cita veida aizliegumus, kas nav saistīti ar individuāliem subjektiem. Eiropas Savienība ar Padomes Regulu (ES) Nr. 833/2014 par ierobežojošiem pasākumiem saistībā ar Krievijas darbībām, kas destabilizē situāciju Ukrainā, ir noteikusi sektoriālās sankcijas, piemēram, naftas, gāzes, tabakas vai divējāda lietojuma preču un tehnoloģiju apribei.

⁴ Chachko E. Foreign Affairs in Court: Lessons from CJEU Targeted Sanctions Jurisprudence. The Yale Journal of International Law, 2019, Vol. 44:1, p. 8.

⁵ Padomes regula (ES) Nr. 269/2014 par ierobežojošiem pasākumiem attiecībā uz darbībām, ar ko tiek grauta vai apdraudēta Ukrainas teritoriālā integritāte, suverenitāte un neatkarība. Pieņemta 17.03.2014. martā. Pieejama: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/LV/TXT/?uri=CELEX%3A02014R0269-20250224> [aplūkots 25.02.2025.].

⁶ Eiropas Savienības Padomes atjauninātā paraugprakse Nr. 11623/24 attiecībā uz ierobežojošo pasākumu efektīvu īstenošanu. Briselē, 03.07.2024., Nr. 11623/24, 23.–26. lpp. Pieejama: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11623-2024-INIT/lv/pdf> [aplūkots 25.02.2025.].

⁷ Par "līdzekļiem" Regulas 269/2014 1. panta g) punkta izpratnē ir uzskatāmi jebkāda veida finanšu aktīvi un ieguvumi, tostarp, bet ne tikai: i) skaidra nauda, čeki, prasījumi skaidrā naudā, vekselji, maksājumu uzdevumi un citi maksāšanas līdzekļi; ii) noguldījumi finanšu iestādēs vai citās iestādēs, kontu atlikumi, parādi un parādu saistības; iii) publiski vai privāti tirgojami vērtspapīri un parāda instrumenti, tostarp akcijas un kapitāla daļas, vērtspapīru apliecības, obligācijas, parādzīmes, galvojumi, ķīlu zīmes un atvasināto instrumentu līgumi; iv) procenti, dividendes vai citi ienākumi no aktīviem vai to uzkrātās vai radītās vērtības; v) kredīti, tiesības uz ieskaitu, garantijas, saistību izpildes garantijas vai citas finanšu saistības; vi) akreditīvi, konosamenti, pavadzīmes; vii) dokumenti, kas apliecina līdzdalību fondos vai finanšu resursos.

⁸ Par "saimnieciskajiem resursiem" Regulas 269/2014 1. panta d) punkta izpratnē ir uzskatāmi visdažādākie materiālie vai nemateriālie, kustamie vai nekustamie aktīvi, kas nav līdzekļi, bet ko var izmantot, lai iegūtu līdzekļus, preces vai pakalpojumus.

pieejamus. Līdzekļu iesaldēšanas pienākums atbilstoši Regulas 269/2014 f) punktam nozīmē liegumu jebkādi līdzekļu kustībai, pārvedumiem, grozījumiem, izmantošanai, piekļuvei tiem vai rīcībai ar tiem, kuras rezultātā jebkādā veidā varētu mainīties to apjoms, summa, atrašanās vieta, īpašnieks, valdītājs, raksturīgās iezīmes vai galamērķis vai rastos jebkādas citas izmaiņas, kas varētu darīt iespējamu līdzekļu izmantošanu. Savukārt saimniecisko resursu iesaldēšana atbilstoši Regulas 269/2014 e) punktam ir liegums izmantot saimnieciskos resursus, lai iegūtu līdzekļus, preces vai pakalpojumus, tostarp – bet ne tikai – pārdodot, iznomājot vai iekļājot šos saimnieciskos resursus.

Savukārt attiecībā uz aizliegumu “darīt pieejamus” Eiropas Savienības Tiesa ir skaidrojusi, ka šim vārdu savienojumam: “[...] ir plaša nozīme, jo tas neattiecas uz konkrētu juridisku kvalifikāciju, bet ietver jebkuru aktu, kura veikšana ir vajadzīga saskaņā ar piemērojamām valsts tiesībām, lai personai ļautu gūt iespēju pilnībā lietot attiecīgo mantu.”⁹ Tādēļ aizliegums darīt pieejamus līdzekļus un saimnieciskos resursus aptver jebkuru rīcību un attiecas uz jebkuru veidu neatkarīgi no to pamatā esošajiem apsvērumiem.¹⁰

No iepriekš minētajām līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanas un aizlieguma darīt pieejamus definīcijām secināms, ka saistību izpilde ir ietekmēta gan tad, ja mērķēto sankciju subjekts ir kreditors, gan tad, ja par tādu uzskatāms parādnieks. Ja mērķētajām sankcijām ir pakļauts kreditors, tad parādniekam ir jāievēro aizliegums līdzekļus un saimniecisko resursus darīt pieejamus. Pat ja starp pusēm pastāv no tiesiski noslēgta līguma izrietošas saistības, kas paredz parādnieka naudas samaksas vai preču vai pakalpojumu sniegšanas pienākumu, bet to saņēmējs (kreditors) ir mērķētajām sankcijām pakļauts subjekts, šāda līguma izpilde tiek ierobežota ar Regulas 2. panta 2. punktu. Savukārt, ja mērķētajām sankcijām ir pakļauts parādnieks, tad ierobežojums saistību izpildei izriet no līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanas pienākuma, kas noteikts Regulas 2. panta 1. punktā.

Tādējādi gadījumā, ja sankcionēts ir kreditors, saistību izpilde ir ierobežota ar aizliegumu darīt pieejamus līdzekļus un saimnieciskos resursus. Savukārt, ja sankcionēts ir parādnieks, saistību izpilde ir ierobežota ar līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanu.¹¹

2. Sankcijas kā pamats līguma nepildīšanai

Līgumtiesiskās attiecības praksē ietekmē daudzi un dažādi apstākļi. Tomēr sankciju kontekstā nozīme piešķirama tādiem apstākļiem, kas juridiski negatīvi ietekmē līgumtiesiskās attiecības – “nejaušs notikums” vai “nepārvarama vara”. Tādēļ, analizējot sankciju ietekmi uz līgumtiesiskajām attiecībām, nepieciešams izvērtēt, vai

⁹ EST 11.10.2007. spriedums lietā C-117/06 “Gerda Möllendorf un Christiane Möllendorf-Niehuus”, 51. punkts.

¹⁰ Eiropas Savienības Padomes atjauninātā paraugprakse Nr. 11623/24 attiecībā uz ierobežojošo pasākumu efektīvu īstenošanu. Briselē, 03.07.2024., Nr. 11623/24, 22. lpp. Pieejama: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11623-2024-INIT/lv/pdf> [aplūkots 22.03.2025.].

¹¹ Izņēmums ir gadījums, kad sankcijām ir pakļauti abi līgumslēdzēji. Šādā situācijā saistību izpilde būtu ierobežota gan līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanas, gan līdzekļu un saimniecisko resursu aizlieguma darīt pieejamus dēļ.

sankcijas juridiski ir uzskatāmas par tādu apstākli, kas atbilst nejaušam notikumam vai nepārvaramai varai (kopā dēvēti par “nejaušu šķērsli”).

Civillikumā¹² ar jēdzienu “nejaušs notikums” saprot objektīvu šķērsli saistību (pienākuma) izpildei vai tiesību realizācijai.¹³ Atbilstoši judikatūrā atzītajam nejauša notikuma iestāšanās balstās uz četriem priekšnoteikumiem – (1) šie apstākļi pie liguma slēgšanas pusēm nebija zināmi; (2) tie padara liguma izpildi neiespējamu vispār; (3) tie nav iestājušies parādnieka vainas dēļ; (4) no tiem nav iespējams izvairīties vai tos nav iespējams novērst (pārvarēt), neraugoties uz visām parādnieka pūlēm.¹⁴

Jāatzīmē, ka nepārvarama vara satur tieši tās pašas pazīmes kā nejaušs notikums, taču atšķirība ir tāda, ka nepārvaramai varai ir sevišķi spēcīga iedarbība, tāpēc, pat ja nepārvaramas varas iestāšanos varētu paredzēt, to tik un tā nevarētu novērst.¹⁵ Līdz ar to par nepārvaramu varu faktiski ir pamats runāt tajos gadījumos, kad tiek analizēta tāda parādība, ko cilvēki nav spējīgi ietekmēt (piemēram, vulkāna izvirdums, zemeštrīce u. c.). Tā kā sankcijas ir tiešs cilvēku (valstu un starpvalstu organizāciju personā) ietekmes rezultāts, šie apstākļi, pretēji juridiskajā literatūrā paustajam viedoklim,¹⁶ jebkurā gadījumā nav uzskatāmi par nepārvaramu varu. Taču nepieciešams noskaidrot, vai sankcijas ir uzskatāmas par nejaušu notikumu.

Pirmkārt, ja līgums tiek slēgts pēc tam, kad vienam no līdzējiem sankcijas jau piemērotas, nevar būt runa par sankcijām kā nejaušu notikumu, jo par līdzēja pakļaušanu sankcijām pusēm ir zināms vai ir jābūt zināmam. Tādēļ potenciāli par sankcijām kā nejaušu notikumu runa var būt vien tad, ja sankciju ietekme uz līguma izpildi tiek vērtēta tādā līgumā, kas noslēgts pirms sankciju piemērošanas kādam no līdzējiem.

Otrkārt, attiecībā uz nejauša notikuma priekšnoteikumu “padara līguma izpildi neiespējamu vispār” jānorāda, ka atbilstoši judikatūrā un tiesību doktrīnā atzītajam nejaušam notikumam atbilst tikai tādi apstākļi, kas padara līguma izpildi par neiespējamu, vērtējot to nevis no parādnieka subjektīvā viedokļa, bet gan pēc tā, vai attiecīgās līgumiskās saistības izpilde objektīvi ir kļuvusi neiespējama jebkurai personai,¹⁷ t. i., jākonstatē, ka neviena cita persona šo saistību nespētu izpildīt esošos apstākļos. Ja par sankciju subjektu ir uzskatāms parādnieks, kuram piemērota līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšana, pirmšķietami secināms, ka tā saistību neizpilde ir uzskatāma par objektīvu. Minētais izriet no fakta, ka arī jebkurai citai personai, kurai būtu piemērota līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšana, saistību izpilde nebūtu iespējama. Vienlaikus jāņem vērā jau iepriekš minētais, ka saistību izpilde ir ierobežota ne vien gadījumos, kad sankcijas ir piemērotas parādniekam, bet

¹² Civillikums: LV likums. Pieņemts 28.01.1937.

¹³ Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte. Tiesu prakses apkopojums. Tiesu prakse kaitējuma kompensāciju lietās; Eiropas Savienības tiesību un tiesību un tiesu prakses salīdzinājums. 2013.–2020. gads. Sagatavoja Dr. iur., prof. Jānis Kārklīņš, 47. lpp.

¹⁴ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 12.12.2014. spriedums lietā Nr. SKC-0179-14 (C32373809), 11.2. punkts; Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 26.01.2011. spriedums lietā Nr. SKC-11/2011, 10.2. punkts.

¹⁵ Bērziņa K. Nejaušs notikums un tā sekas. Jurista Vārds, 2015, Nr. 07 (859); sk. arī: Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 14.12.2018. spriedums lietā Nr. SKC-227/2018 (C04430310), 11.4. punkts.

¹⁶ Krauze K. M. Sankcijas un to ietekme uz Latvijas uzņēmumiem. Jurista Vārds, 2022, Nr. 16 (1230).

¹⁷ Augstākās tiesas Senāta Civillietu departamenta 26.01.2011. spriedums lietā Nr. SKC-11/2011, 12. punkts; Torgāns K. Komentārs Civillikuma 1543. pantam. Grām.: Latvijas Republikas Civillikuma komentāri: Ceturtā daļa. Saistību tiesības. Autoru kolektīvs prof. K. Torgāna vispārīgā zinātniskā redakcija. Rīga: Mans Īpašums, 1998, 98. lpp.

arī gadījumos, kad tās piemērotas kreditoram. Minētais izriet no fakta, ka atbilstoši Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likuma¹⁸ 2. pantam un Regulas 17. pantam visām personām ir pienākums ievērot un izpildīt sankcijas. Tādēļ ikvienam parādniekam ir jāievēro Regulas 2. panta 2. punktā noteiktais aizliegums darīt pieejamus līdzekļus un saimnieciskos resursus. Tas pirmšķietami ļauj secināt, ka gadījumos, kad sankcijas ir piemērotas kreditoram, parādnieka saistību izpilde ir objektīvi neiespējama.

Treškārt, attiecībā uz nejausa notikuma priekšnoteikumu “apstākļi nav iestājušies parādnieka vainas dēļ” jānorāda, ka, tā kā sankcijas nosaka valsts un starpvalstu organizācijas, pirmšķietami būtu konstatējams, ka sankcijas nav iestājušās parādnieka vainas dēļ. Izņēmumi varētu būt konstatējami situācijā, kad parādnieks ir valsts, kas vienlaikus arī noteikusi sankcijas, kas ietekmē valsts slēgtā līguma izpildi, vai gadījumā, kad līgumslēdzējs ir tieši Regulas I pielikumā uzskaitīta persona,¹⁹ kas ar savām darbībām ir radījusi pamatu, kas atbilst Regulas 3. pantā minētajiem kritērijiem mērķēto sankciju noteikšanai.

Visbeidzot, attiecībā uz pēdējo no nejausa notikuma konstatēšanas kritērijiem “nav iespējams izvairīties vai nav iespējams novērst, neraugoties uz visām parādnieka pūlēm”, jāuzsver, ka šī kritērija izvērtēšanai sankciju kontekstā ir būtiski izšķirt to, vai sankcijas piemērotas kreditoram vai parādniekam. Lai arī Regulas 2. pants paredz līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanu un aizliegumu darīt pieejamus līdzekļus un saimnieciskos resursus, tas nenozīmē, ka Regula aizliedz saistību izpildi pēc būtības. Regula tās 4.–7. pantā paredz virkni izņēmumu, kad dalībvalstu kompetentās iestādes sankciju jautājumos²⁰ var lemt par izņēmumu piemērošanu no līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanas un aizlieguma darīt tos pieejamus. Šī raksta kontekstā kā būtiskākais būtu minams Regulas 6. panta 1. punktā ietvertais izņēmums, kas pieļauj pirms sankcijām nodibināto saistību izpildi.²¹ Vienlaikus šī izņēmuma piemērošana ir ierobežota tādējādi, ka tā ir attiecināma vien uz līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanas, bet ne uz aizlieguma līdzekļus un saimnieciskos resursus darīt pieejamus gadījumiem. Minētais izriet no fakta, ka atbilstoši Regulas 6. panta 1. punkta b) apakšpunktā minētajam saistību izpilde nedrīkst būt pretrunā ar Regulas 2. panta 2. punktu. Proti, pretrunā ar aizliegumu darīt pieejamus līdzekļus un saimnieciskos resursus. Tādējādi, ievērojot iepriekš minēto, ka tad, kad sankcijas ir piemērotas kreditoram, runa ir par saistību izpildi, kas ierobežota ar aizliegumu darīt

¹⁸ Starptautisko un Latvijas Republikas nacionālo sankciju likums: LV likums. Pieņemts: 04.02.2016. [15.03.2025. red.]

¹⁹ Nevis atbilstoši Paraugprakses 62.–67. punktā, vien sankcionētas personas īpašumā vai kontrolē esošs subjekts.

²⁰ Latvijā – Finanšu izlūkošanas dienests vai īpašos ar nacionālo drošību saistītos gadījumos Ministru kabinets (Sankciju likuma 10. panta pirmā un 1.³ daļa).

²¹ Regulas 269/2014 6. panta 1. punkts noteic, ka, “Atkāpjoties no 2. panta un ar noteikumu, ka I pielikumā uzskaitītajai fiziskajai vai juridiskajai personai, vienībai vai struktūrai ir jāveic maksājums saskaņā ar līgumu vai nolīgumu, ko attiecīgā fiziskā vai juridiskā persona, vienība vai struktūra noslēgusi, vai saskaņā ar saistībām, kas attiecīgajai fiziskajai vai juridiskajai personai, vienībai vai struktūrai radušās pirms dienas, kad minētā fiziskā vai juridiskā persona, vienība vai struktūra tika iekļauta I pielikumā, dalībvalstu kompetentās iestādes var atļaut konkrētu iesaldēto līdzekļu vai saimniecisko resursu atbrīvošanu ar nosacījumiem, ko tās uzskata par atbilstošiem, ja attiecīgā kompetentā iestāde ir konstatējusi, ka: a) līdzekļi vai saimnieciskie resursi I pielikumā uzskaitītajai fiziskajai vai juridiskajai personai, vienībai vai struktūrai ir jāizmanto, lai veiktu maksājumu; un b) maksājums nav pretrunā 2. panta 2. punktam”.

pieejamus līdzekļus un saimnieciskos resursus, iepriekš noslēgto saistību izpilde kā izņēmums nebūs piemērojams, ja sankcijas attiecināmas uz kreditoru. Šādā situācijā nesankcionētam parādniekam nebūs iespējams rast izņēmumu, kas ļautu novērst ierobežojumus, ko nosaka kreditoram piemērotās sankcijas, lai savas saistības pildītu. Savukārt, ja sankcionēts ir parādnieks, tam pastāv iespēja novērst šķēršļus savu saistību izpildei, pieprasot kompetentajai iestādei atļauju Regulas 6. panta 1. punktā minētā izņēmuma no līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanas piemērošanai, lai izpildītu tā saistības, kas uzņemtas pirms sankcijām.

No iepriekš minētā secināms, ka par sankcijām kā nejašu notikumu, kas ietekmē līguma izpildi, var būt runa vien tad, ja runa ir par līgumu, kas noslēgts pirms sankciju piemērošanas, un sankcijas ir piemērotas kreditoram, nevis parādniekam.

3. Sankciju kā nejaša notikuma ietekme uz līguma izpildi

Regulas 10. panta 1. punkts noteic, ka “Līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšana vai atteikšanās līdzekļus vai saimnieciskos resursus darīt pieejamus, ja tā veikta labticīgi, pamatojot ar to, ka šāda rīcība ir saskaņā ar šo regulu, nerada nekādu atbildību fiziskai vai juridiskai personai, vienībai vai struktūrai, kas to veic, vai to vadītājiem vai darbiniekiem, ja vien nav pierādīts, ka līdzekļi un saimnieciskie resursi iesaldēti vai aizturēti nolaidības dēļ”. Vienlaikus Regula nesniedz jēdziena “atbildība” skaidrojumu, tādēļ aktuāls ir jautājums, vai tajā lietotais jēdziens “atbildība” ir saprotams tādējādi, ka persona var pavisam atbrīvoties no tās uzņemtajām saistībām pret kreditoru, vai arī minētais jēdziens būtu tulkojams šaurāk.

Salīdzinājumam norādams, ka atbilstoši Civillikuma 1774. pantam “Nejaušs zaudējums nevienam nav jāatlīdzina. Tādēļ, ja nejaušs šķērslis kavē kādu izpildīt uzņemto saistību, jāatzīst, it kā viņš būtu to izpildījis, ja vien viņš līgumā nav uzņēmies nejaušības risku”. Taču Civillikuma 1774. pantā minētais, ka nejaūša šķēršļa gadījumā “jāatzīst, it kā viņš būtu to [saistību] izpildījis”, nenozīmē, ka līgums uzskatāms par izpildītu, bet gan tiesisko seku ziņā uzskatāms, ka nav noticis līguma pārkāpums, kas dotu otrai pusei tiesības prasīt zaudējumu atlīdzību sakarā ar līguma neizpildi. Tādējādi “nejaušs šķērslis” līdzējus neatbrīvo no līguma saistības, bet no pienākuma atlīdzināt zaudējumus.²² Autora ieskatā, arī atbilstoši Regulai parādnieks, kurš, ievērojot Regulas 2. panta 2. punktā noteikto aizliegumu darīt pieejamus līdzekļus un saimnieciskos resursus, nepilda saistības pret sankcionētu kreditoru, nevar tikt pakļauts, piemēram, zaudējumu un līgumsoda prasījumiem no sankcionētā kreditora puses, taču tas nemaina parādnieka pamatsaistības apmēru. Piemēram, ja parādnieks nomā telpas, kreditora pakļaušana sankcijām liedz parādniekam maksāt nomas maksu, taču neliedz kreditoram to aprēķināt. Parādniekam jāaprēķinās, ka, tiklīdz sankcijas kreditoram tiks atceltas, tam uzreiz būs pienākums segt nomas maksu par visu faktisko nomas periodu.

Tai pašā laikā, ievērojot Civillikuma 1589. pantā noteikto, jāuzsver, ka, pat ja sankciju piemērošana kreditoram ir uzskatāma par nejašu notikumu, tas nedod līdzējiem tiesības vienpusēji atkāpties no līguma, ja šāda tiesība nav pielīgta. Arī Regula un Sankciju likums šādas tiesības nepiešķir.

²² Latvijas Universitātes Juridiskā fakultāte. Tiesu prakses apkopojums 2013.–2020., 47. lpp.

Vienīgais autora identificētais gadījums normatīvajos aktos, kas runā par tiesībām vienpusēji izbeigt līgumu sankciju dēļ, ir Sankciju likuma 11.¹ panta piektā daļa un 11.² panta trešā daļa, kas paredz, ka publiskā iepirkuma un publiskās un privātās partnerības, kā arī Eiropas Savienības fondu un citas ārvalstu finanšu palīdzības jomā slēgtajos līgumos ir jāparedz pušu tiesības vienpusēji atkāpties no līguma izpildes, ja līguma izpilde nav iespējama sankciju dēļ. Vienlaikus minēto tiesību normu formulējums “paredz tiesības” norāda vien uz līgumslēdzēju pienākumu šādas tiesības iekļaut līgumā, bet nepiešķir šīs tiesības pēc būtības. Proti, ja publisko iepirkumu līgumā šādas tiesības nav paredzētas, vienpusēja atkāpšanās no līguma nevar tikt pamatota ar Sankciju likuma 11.¹ panta piekto daļu.

Kopsavilkums

1. Saistību izpilde ir ietekmēta gan tad, ja mērķēto sankciju subjekts ir kreditors, gan tad, ja par tādu uzskatāms parādnieks. Ja sankcionēts ir kreditors, saistību izpilde ir ierobežota ar aizliegumu darīt pieejamus līdzekļus un saimnieciskos resursus (Regulas 2. panta 2. punkts). Savukārt, ja sankcionēts ir parādnieks, saistību izpilde ir ierobežota ar līdzekļu un saimniecisko resursu iesaldēšanu (Regulas 2. panta 1. punkts).
2. Sankcijas ir tiešs cilvēku (valstu un starpvalstu organizāciju personā) ietekmes rezultāts, tādēļ tās jebkurā gadījumā nav uzskatāmas par nepārvaramu varu.
3. Par sankcijām kā nejaušu notikumu, kas ietekmē līguma izpildi, var būt runa vien tad, ja runa ir par līgumu, kas noslēgts pirms sankciju piemērošanas, un sankcijas ir piemērotas kreditoram, nevis parādniekam.
4. Parādnieks, kurš, ievērojot Regulas 2. panta 2. punktā noteikto līdzekļu un saimniecisko resursu darišanas pieejamus aizliegumu, nepilda saistības pret sankcionētu kreditoru, nevar tikt pakļauts zaudējumu un līgumsoda prasījumiem no sankcionētā kreditora puses, taču tas nemaina parādnieka pamatsaistības apmēru. Parādniekam jāreķinās, ka, tiklīdz sankcijas kreditoram tiks atceltas, tam uzreiz būs pienākums uzņemtās saistības izpildīt to faktiskajā apmērā.
5. Ievērojot Civillikuma 1589. pantā noteikto, pat ja sankciju piemērošana kreditoram ir uzskatāma par nejaušu notikumu, tas nedod līdzējiem tiesības vienpusēji atkāpties no līguma, ja šāda tiesība nav pielīgta. Arī Regula un Sankciju likums šādas tiesības nepiešķir.